

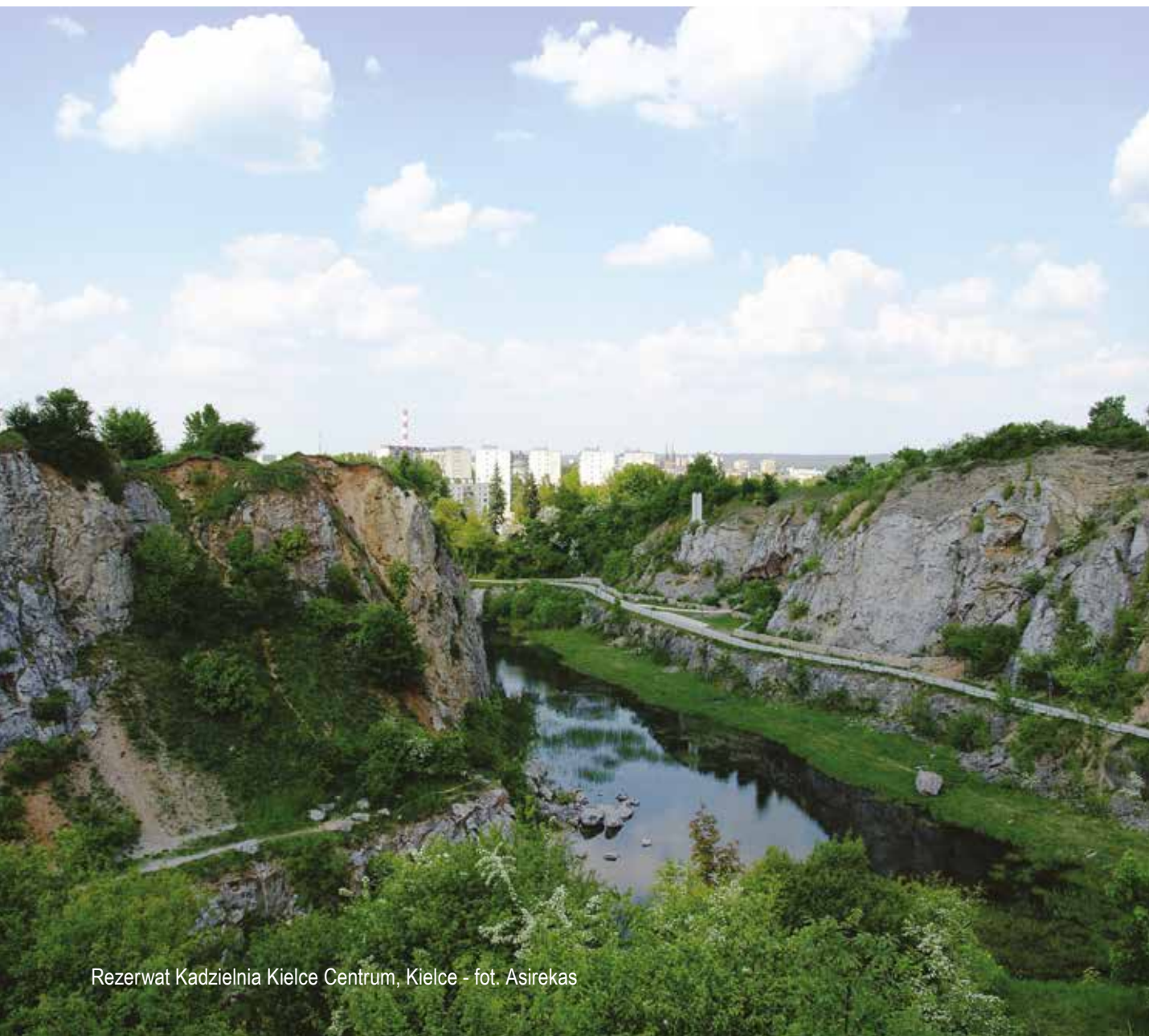
Regionalny Program Operacyjny
Województwa Świętokrzyskiego
na lata 2014-2020

Stanowisko Pozarządowych Organizacji Ekologicznych

Polska Zielona Sieć

Kielce - Kraków 2013

Rezerwat Kadzielnia Kielce Centrum, Kielce - fot. Asirekas

Celem stanowiska jest zapewnienie pełniejszej realizacji zasady zrównoważonego rozwoju w Regionalnym Programie Operacyjnym na lata 2014-2020. Stanowisko wypracowane zostało w oparciu o rekomendacje wypracowane podczas warsztatów dotyczących włączenia pozarządowych organizacji ekologicznych w proces programowania funduszy UE na poziomie regionalnym. Przy opracowaniu stanowiska wykorzystano również wyniki analizy dotyczącej Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007-2013 w aspekcie zrównoważonego rozwoju oraz zawarte w analizie rekomendacje na kolejny okres. Adresatem stanowiska jest odpowiedzialny za przygotowanie RPO Urząd Marszałkowski oraz inni partnerzy zaangażowani w proces programowania - ma ono posłużyć jako punkt wyjściowy do debaty dotyczącej wykorzystania RPO w latach 2014-2020 dla rzeczywistej realizacji zrównoważonego rozwoju regionu.

Koordynowany przez Związek Stowarzyszeń Polska Zielona Sieć proces włączania organizacji ekologicznych w programowanie RPO jest realizowany we wszystkich 16 województwach w ramach projektu „Fundusze Europejskie dla zrównoważonego rozwoju - partycypacja społeczna w programowaniu przyszłego okresu budżetowego po 2013” przy wsparciu Szwajcarii ze środków szwajcarskiego programu współpracy z nowymi krajami członkowskimi Unii Europejskiej.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014-2020

Stanowisko Pozarządowych Organizacji Ekologicznych

Organizacje pozarządowe, mając na uwadze trwające prace nad opracowaniem Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014-2020 (RPO WŚ), wyrażają swoje stanowisko na temat warunków ramowych, jakie powinny zostać stworzone dla wdrażania środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) i Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS) w nowej perspektywie finansowej. Spełnienie warunków wskazanych w niniejszym stanowisku zagwarantuje efektywne wykorzystanie funduszy UE na rzecz zrównoważonego rozwoju województwa, powodując że przedsięwzięcia wspierane w ramach RPO Województwa Świętokrzyskiego będą wychodzić naprzeciw globalnym, regionalnym i lokalnym wyzwaniom środowiskowym, poprawiając jakość środowiska regionu, a tym samym jakość życia społeczeństwa. Wdrożenie opracowanych przez nas rekomendacji przyczyni się również do wzrostu transparentności i efektywności wydatkowania środków publicznych, w tym także w wymiarze środowiskowym.

Formułując nasze stanowisko bierzemy pod uwagę aktualne potrzeby i wyzwania związane z efektywnym korzystaniem z zasobów naturalnych, przeciwdziałaniem utracie różnorodności biologicznej i zmianom klimatu oraz adaptacją do tych zmian. Opieramy się na analizach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego na lata 2007-2013 w kluczowych środowiskowo obszarach, alokacji środków i sposobu wdrażania tego Programu, w tym w kontekście zasady zrównoważonego rozwoju. Odnosimy się również do dokumentów, które powstały w trakcie prac nad RPO WŚ.

Stanowisko nasze ma z założenia charakter postulatów dotyczących istotnych środowiskowo kwestii, które naszym zdaniem powinny znaleźć swoje odzwierciedlenie zarówno w zapisach RPO WŚ, jak i w przygotowywanym w dalszej kolejności Szczegółowym Opisie Priorytetów, czy też w kryteriach wyboru projektów. W tym kontekście organizacje pozarządowe stwierdzają jak poniżej.

W kontekście prac nad RPO WŚ i jego późniejszymi uszczegółowieniami organizacje pozarządowe stwierdzają jak poniżej.

Zagadnienia ogólne

1) Zrównoważony rozwój

RPO WŚ (w wersji z października 2013 roku) wymienia wśród zasad horyzontalnych zasadę zrównoważonego rozwoju. Jej horyzontalność rozumiana jest jednak nie w kontekście wdrażania środków EFRR i EFS, ale jako „łączenie w sobie korzyści dla środowiska, gospodarki oraz społeczeństwa”. Tym samym, pomimo przytoczenia w dokumencie stosownej definicji, Program nie zakłada uwzględniania zasady zrównoważonego rozwoju przy realizacji celu głównego oraz celów szczegółowych. RPO WŚ wskazuje na bezpośrednie wdrażanie zasady w 3 z 11 osi priorytetowych, analiza opisów tych osi dowodzi jednak, że w dużej mierze są to wyłącznie deklaracje.

Biorąc pod uwagę powyższe oraz fakt, iż Regionalny Program Operacyjny Województwa Świętokrzyskiego na lata 2007-2013 nie łączył pojęcia zrównoważonego rozwoju z dążeniem do poprawy jakości życia oraz zapewnienia dobrobytu obecnego pokolenia, bez zagrażania możliwościom zaspokojenia potrzeb przyszłych pokoleń, a skupiał się na wyrównywaniu różnic – np. infrastrukturalnych, gospodarczych – organizacje pozarządowe apelują o rzeczywiste horyzontalne potraktowanie zasady zrównoważonego rozwoju (zrównoważonego a nie równomiernego). Jest to możliwe wyłącznie poprzez zintegrowanie działań w zakresie rozwoju gospodarczego, ochrony środowiska i sprawiedliwości społecznej. Zrównoważony rozwój województwa świętokrzyskiego, przy wsparciu środków z EFRR i EFS w nowej perspektywie finansowej, wymaga:

- wprowadzenia do wszystkich osi priorytetowych Programu określonych typów projektów tj. zawierających rozwiązania zapobiegające utracie różnorodności biologicznej i przeciwdziałające zmianom klimatu, adaptacyjne do tych zmian oraz inne prośrodowiskowe, ekoinnowacyjne rozwiązania, zawierające elementy edukacji ekologicznej,
- wprowadzenia kryteriów zrównoważonego rozwoju, kryteriów promujących rozwiązania prośrodowiskowe oraz kryteriów społecznej odpowiedzialności biznesu¹ jako kryteriów wyboru projektów we wszystkich osiach priorytetowych i działaniach,
- wprowadzenia dla wszystkich typów projektów kryteriów formalnych (dopuszczających) związanych z efektywnym wykorzystaniem zasobów naturalnych, w tym kryteriów związanych z efektywnością energetyczną,

¹ CSR (corporate social responsibility)

- zaplanowania adekwatnych do wyzwań środowiskowych alokacji środków na poszczególne osie priorytetowe, działania, typy projektów i kategorie interwencji funduszy UE, przy czym stabilność alokacji musi być zagwarantowana (zmiany jedynie w wyjątkowych przypadkach),
- zaprojektowania wskaźników produktu i rezultatu, w tym rezultatu strategicznego, mierzących faktyczne wdrażanie zasady zrównoważonego rozwoju² i społecznej odpowiedzialności biznesu na poziomie wszystkich osi priorytetowych, działań i poszczególnych przedsięwzięć,
- zbilansowania Programu i poszczególnych jego osi priorytetowych tak, by były co najmniej neutralne dla klimatu i różnorodności biologicznej. RPO WŚ musi wychodzić naprzeciw, nie tylko globalnemu wyzwaniu środowiskowemu, jakim są zmiany klimatu, ale i problemowi utraty różnorodności biologicznej, w stopniu zdecydowanie większym niż w obecnej perspektywie finansowej.

Organizacje pozarządowe zwracają uwagę, że tylko takie kompleksowe podejście pozwoli, by środki dostępne w RPO WŚ w latach 2014-2020 wspierały zrównoważony rozwój województwa, poprawiając jakość środowiska i jakość życia społeczeństwa regionu.

Postulujemy, aby zgodnie z intencją Komisji Europejskiej i Strategii EUROPA 2020 uwzględniono możliwość finansowania projektów zintegrowanych, wieloaspektowych, służących zrównoważonemu rozwojowi lokalnemu³. Wymaga to wdrożenia nowych narzędzi proponowanych przez Komisję Europejską i uwzględnionych w założeniach Umowy Partnerstwa - Porozumieniu Partnerskim KE z Polską: RLKS (Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność) oraz ZIT (Zintegrowane Inwestycje Terenowe). O ile Program, w wersji z października 2013 roku, uwzględnia zintegrowane inwestycje terenowe, to rozwój lokalny kierowany przez społeczność nie znalazł w nim miejsca. Oczekujemy, iż RPO WŚ wyjdzie naprzeciw wyzwaniu zwiększenia udziału społeczności lokalnej w zarządzaniu rozwojem województwa. Współpraca i wspólne definiowanie potrzeb i problemów oraz propozycji ich rozwiązań prowadzi do spójnego i zrównoważonego rozwoju danego obszaru i powoduje wzrost aktywności lokalnej społeczności oraz przyczynia się do budowania kapitału społecznego.

2) System oceny i wyboru projektów, wdrażanie Programu

RPO WŚ przewiduje możliwość wyboru projektów w trybach konkursowych i pozakonkursowych. W oparciu o analizy Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego na lata 2007-2013, jego kolejnych uszczegółowień i sprawozdań z wdrażania oraz doświadczeń z innych województw, organizacje pozarządowe wskazują na konieczność:

Po pierwsze - ograniczenia projektów wybieranych w trybie pozakonkursowym, co do ilości projektów i alokacji środków. Tryb pozakonkursowy powinien mieć zastosowanie jedynie w przypadku inwestycji celu publicznego, mających rzeczywisty charakter strategiczny czy systemowy dla całego regionu⁴, spełniających wszystkie kryteria formalne (dostęp) i merytoryczne, w tym – jak napisano wcześniej - kryteria zrównoważonego rozwoju, promujące rozwiązania prośrodowiskowe oraz społeczną odpowiedzialność biznesu. Ograniczenie do strategicznego minimum (dalekiego od interesów politycznych) stosowania trybu pozakonkursowego jest szczególnie istotne dla przejrzystości procesu wyboru beneficjentów oraz wykluczania działań mających charakter korupcyjny. Program powinien wskazywać projekty strategiczne. Powinny być one przedmiotem konsultacji społecznych, w ramach których upublicznia się również oceny oddziaływania na środowisko poszczególnych przedsięwzięć wskazanych do wsparcia ze środków EFRR i EFS w perspektywie 2014-2020,

Po drugie - stosowania oceny wniosków w oparciu o merytoryczne kryteria, przy jednoczesnym dostosowaniu zestawu kryteriów do celów poszczególnych działań i stosownych wyzwań środowiskowych⁵ oraz wyeliminowaniu kryteriów nakładających się⁶ oraz niepozwalających na ocenę zobiektywizowaną,

Po trzecie - zobiektywizowania oceny wniosków poprzez rezygnację z oceny eksperckiej i uzależnienie (powiązanie) punktacji przyznawanej w obrębie poszczególnych kryteriów od wartości odpowiednich wskaźników⁷,

Po czwarte - wpisywania się przedsięwzięć w zrównoważony rozwój regionu powinno być traktowane jako warunkowość (kryterium

² vide np.: Wskaźniki zrównoważonego rozwoju, T. Borys (red.), Warszawa-Białystok 2005

³ np. ekologiczne budownictwo autonomiczne (budynki zero energetyczne wykorzystujące OZE i system zarządzania energią, realizowane wedle standardów wysokiej jakości środowiskowej w budownictwie, ekologiczne), tworzenie BioRegionów (zintegrowane partycypacyjne projekty zrównoważonego rozwoju lokalnego wokół obszarów przyrodniczo cennych, w oparciu o ekoturystykę i turystykę zrównoważoną)

⁴ np. zintegrowane inwestycje terytorialne; rozwiązania ograniczające w sposób znaczący i trwałe bezrobocie, bezdomność, ubóstwo energetyczne; systemowe projekty zwiększające mobilność w regionie (dostęp do transportu publicznego)

⁵ patrz: postulaty dotyczące kryteriów w części stanowiska dotyczącej zagadnień ogólnych: „zrównoważony rozwój”

⁶ powtarzających tę samą informację w różny sposób (tą wadą metodyczną obciążonych jest duża część zestawów kryteriów stosowanych w konkursach w aktualnej perspektywie finansowej)

⁷ np. dla kryterium „objęcie projektem instytucji publicznych” punktacja przyznawana, zamiast w skali 0-10 według uznania eksperta, w oparciu o określone wskaźniki „Na obszarze, na którym projekt będzie realizowany podłączenie do internetu szerokopasmowego uzyska dodatkowo: - co najmniej 20% instytucji publicznych (10 punktów), - co najmniej 10% instytucji publicznych, ale mniej niż 20% (6 punktów), - co najmniej 5% instytucji publicznych, ale mniej niż 10% (2 punkty), poniżej 5% instytucji publicznych (0 punktów)”

dopuszczające). We wszystkich działaniach należy wprowadzić kryteria promujące prośrodowiskowe rozwiązania, w tym (o ile to adekwatne) m.in. efektywność energetyczną, wykorzystanie odnawialnych źródeł energii, efektywne korzystanie z zasobów, łagodzenie i adaptację do zmian klimatu,

Po piąte - wyeliminowania poprzez odpowiednią architekturę RPO WŚ konkurencji ze sobą, wobec tych samych kryteriów, projektów o skrajnie różnych typach,

Po szóste - wprowadzenia mechanizmu weryfikacji informacji podawanych przez beneficjenta na potrzeby oceny wniosków o dofinansowanie.

Należy stworzyć i wdrożyć mechanizm równomiernego i zgodnego z założeniami wydatkowania środków (ilość konkursów, czas od złożenia wniosku do podpisania umowy itp.) dla wszystkich działań we wszystkich osiach priorytetowych. Rzetelne, zobiektywizowane i otwarte na zewnętrznych uczestników (eksperti, partnerzy społeczni itp.) przeanalizowanie przyczyny zbyt wolnego wdrażania lub braku wdrażania projektów/działań w kontekście poszczególnych osi priorytetowych czy kategorii interwencji funduszy UE musi być podstawą do instytucjonalnych działań interwencyjnych, w tym m.in. do zmiany kryteriów wyboru projektów lub/i katalogu beneficjentów, zasad dofinansowania i kwalifikowalności wydatków, dodatkowej promocji konkursów, szkoleń dla beneficjentów. Rezygnacja z określonego typu projektów, czy zmiany w zaplanowanych alokacjach wsparcia funduszy UE, powinny być traktowane jako wyjście awaryjne.

Organizacje pozarządowe postulują też szersze, niż w aktualnej wersji Programu, zaplanowanie wykorzystania instrumentów finansowych. W wielu priorytetach inwestycyjnych, zwłaszcza tych skierowanych do przedsiębiorców, poprzez zwrotny charakter instrumentów, mogą oni zwiększyć ilość zaangażowanego kapitału prywatnego w stosunku do klasycznego systemu dotacyjnego. Skutkuje to zwiększeniem ilości realizowanych inwestycji, a przez to wpływa w większym stopniu na rozwój i gospodarkę regionu. Decyzja dotycząca zastosowania (lub nie) instrumentów finansowych musi być poparta odpowiednią oceną ex-ante.

3) Monitorowanie i ewaluacja, system wskaźników oraz zmiany w RPO WŚ i dokumentach mu towarzyszących

Zasada partnerstwa musi zostać wdrożona nie tylko na etapie tworzenia RPO WŚ, ale i w trakcie jego uszczegółowienia oraz realizacji. Należy więc umożliwić społeczeństwu uczestnictwo w monitorowaniu i ewaluacji procesu wdrażania RPO WŚ – poprzez przejrzyste i systematyczne publikowanie na stronach internetowych wszystkich⁸ informacji dotyczących m.in. kolejnych wersji uszczegółowień Programu, ogłaszanych konkursów, kryteriów oceny projektów (i zmian w kryteriach wraz z uzasadnieniem), listy beneficjentów wyłonionych w poszczególnych konkursach wraz z krótkim opisem projektów otrzymujących wsparcie oraz zmian w alokacjach. Organizacje pozarządowe stoją na stanowisku, iż wszystkie informacje przekazywane Komitetowi Monitorującemu RPO WŚ (KM) powinny być publicznie dostępne, a proces monitorowania i ewaluacji realnie otwarty na głos społeczeństwa. Rola partnerów społecznych i innych członków KM powinna być również wzmocniona w ramach pomocy technicznej poprzez niezbędne wsparcie organizacyjne (koszty delegacji na posiedzenia KM) i merytoryczne (koszty zasięgania opinii u ekspertów zewnętrznych).

Należy wprowadzić mechanizm weryfikowania informacji podawanych przez beneficjenta na potrzeby oceny wdrażania Programu (zwłaszcza przy określaniu wskaźników efektu). Jak napisano wcześniej, wskaźniki efektu muszą mierzyć zrównoważony rozwój województwa stymulowany wsparciem ze środków EFRR i EFS oraz ściśle wiązać się z celami Regionalnego Programu Operacyjnego. Ewentualna rezygnacja z założonych w RPO WŚ wskaźników, czy zmiany ich wartości docelowych w zależności od zaawansowania wdrażania poszczególnych działań i osi jest, zdaniem organizacji pozarządowych, nieuzasadniona – podważa bowiem ideę Programu jako przemyślanej całości.

Należy wprowadzić mechanizm „konsultacji środowiskowych” na całym etapie programowania i realizacji RPO WŚ z udziałem organizacji ekologicznych oraz instytucji odpowiedzialnych za ochronę przyrody – przy zapewnieniu odpowiedniej informacji zwrotnej dla uczestniczących w konsultacjach partnerów.

RPO WŚ i dokumenty mu towarzyszące (na lata 2014-2020) mogą podlegać zmianom – nie tylko w zakresie wskaźników, – jedynie w wyjątkowych sytuacjach. W przeciwnym razie zagrażać to będzie ich spójności, przejrzystości i poprawności, ale przede wszystkim działać na szkodę beneficjentów i realizacji celów Programu.

Niezależnie od powyższego, uważamy jednak, iż każdorazowo zmianom w Programie towarzyszyć musi co najmniej analiza skutków społecznych i środowiskowych, a zmianom podejmowanym w wyniku przeglądu śródkresowego – strategiczna ocena oddziaływania na środowisko. Zmiany te powinny być również szeroko konsultowane.

⁸ bez usuwania informacji archiwalnych umożliwiających śledzenie zmian

Wybrane obszary tematyczne

1) Efektywność energetyczna i OZE

Organizacje pozarządowe z nadzieją przyjmują zapisy RPO WŚ w zakresie efektywności energetycznej i OZE w ramach osi priorytetowej 3 - *efektywna i zielona energia*. Popieramy, oczekując przeniesienia założeń do uszczegółowień Programu (w tym na kryteria wyboru projektów nie tylko w osi priorytetowej 3), zaplanowanie dofinansowania na działania takie jak kompleksowa modernizacja energetyczna budynków użyteczności publicznej oraz budynków mieszkalnych, instalacje OZE w modernizowanych energetycznie budynkach, wsparcie dla realizacji planów niskoemisyjnych (w tym działań informacyjno-promocyjnych, kampanii promujących budownictwo zeroemisyjne i inwestycje w zakresie budownictwa pasywnego i modernizacji oświetlenia miejskiego), wsparcie dla ekologicznego transportu publicznego, wsparcie dla tworzenia zielonych miejsc pracy poprzez budowę instalacji do produkcji biokomponentów i biopaliw oraz budowę/modernizację zakładów do produkcji urządzeń OZE.

Niezależnie od powyższego, apelujemy o uwzględnienie w RPO WŚ lub/i nadanie właściwego znaczenia:

- głębokiej modernizacji energetycznej budynków i modernizacji etapowej prowadzącej do głębokiej modernizacji energetycznej, ograniczającej ubóstwo energetyczne,
- wprowadzania systemów zarządzania energią (w tym *smart metering*⁹), które naszym zdaniem wpływają nie tylko na optymalizację kosztów, ale na oszczędzanie energii przez użytkowników, a tym samym są elementem przejścia na gospodarkę niskoemisyjną, przynoszącą wymierne efekty ekologiczne,
- strategiom niskoemisyjnym, w tym (poza wspieraniem proekologicznego transportu miejskiego) ograniczaniu niskiej emisji, dofinansowania (a nie tylko promocji) budownictwa energooszczędnego: pasywnego, zeroenergetycznego i plus-energetycznego, w szczególności budownictwa ekologicznego i autonomicznego.

Projekty modernizacji energetycznej powinny prowadzić do tzw. głębokiej modernizacji energetycznej (*deep retrofitting*), związanej z wykorzystaniem technologii odzysku ciepła i wysokimi parametrami termoizolacyjności, która wykracza poza efektywność kosztową. Apelujemy, aby kryteria wyboru projektów dawały pierwszeństwo projektom zakładającym jak największą oszczędność energii.

Wszystkie budynki publiczne powinny być budowane zgodnie ze standardem domu o niemal zerowym zużyciu energii. Działania te, podobnie jak głęboka modernizacja energetyczna, będą istotnym wkładem do budowy wzorcowej roli administracji publicznej w realizacji polityki wzrostu efektywności energetycznej.

Uważamy również, iż należy adekwatnie do założonych celów szczegółowych dostosować wskaźniki realizacji celów tj.:

- ustalić zmniejszenie średniego zapotrzebowania na energię o minimum 30% w obiektach w wyniku realizacji projektów modernizacyjnych,
- badać liczbę gospodarstw domowych, w których zastosowano rozwiązania zwiększające efektywność energetyczną prowadzącą do oszczędności energii wynoszącej co najmniej 30%,
- monitorować ilość zaoszczędzonej energii (Mtoe) w wyniku realizacji ww. projektów.

Dla projektów z zakresu modernizacji energetycznej audyt energetyczny przed i po inwestycji, wykonany przez uprawnionego audytora, musi być obowiązkowym elementem projektu, a jego koszt powinien być kosztem kwalifikowanym. Koszty kwalifikowane takich projektów powinny obejmować także informację/edukację skierowaną do użytkowników i osób odwiedzających budynki.

Zmniejszeniu zużycia energii powinny służyć także inwestycje w wymianę źródeł ciepła na bardziej przyjazne środowisku. W takich projektach każdorazowo powinno być promowane pozyskiwanie ciepła z lokalnych źródeł odnawialnych i ograniczanie współspalania.

Należy również, biorąc pod uwagę siedmioletnią perspektywę wdrażania RPO WŚ, zaplanować wsparcie dla prosumenckiej energetyki odnawialnej. W początkowym okresie, aby zainicjować inwestycje w mikroinstalacje i rozpocząć proces ich urynkowania i spadku kosztów, niezbędne jest zniesienie barier administracyjnych i stworzenie odpowiedniego systemu wsparcia oraz realizacja pilotażowych i pomostowych programów dotacji dla mikroinstalacji OZE oraz dla mikrosieci i systemów magazynowania energii.

Dlatego też postulujemy ustalenie w RPO WŚ wyodrębnionego działania tematycznego, związanego z finansowaniem zakupu i montażu mikroinstalacji OZE przez wspólnoty i spółdzielnie mieszkaniowe, osoby fizyczne, małe i średnie przedsiębiorstwa oraz podkategorii projektów złożonych, premiowanych w systemie oceny wniosków za ekonomiczne efekty integracji mikroinstalacji z systemami magazynowania energii (bez „mechanicznego” premiowania np. za większą liczbę technologii OZE i większą liczbę partnerów).

Należy szczególnie wesprzeć inwestycje w modernizację infrastruktury sieciowej – zarówno przebudowę sieci w celu ograniczenia strat, jak również rozwój inteligentnych sieci energetycznych i instalację mikroźródeł energii u konsumentów energii. To właśnie tworzenie nowej grupy małych producentów (prosumentów) pozwoli ograniczyć straty sieciowe, szczególnie na odcinkach

⁹ wprowadzonego z poszanowaniem praw obywatelskich

sieci średniego i niskiego napięcia. Działanie to wymaga jednak budowy infrastruktury umożliwiającej „wpięcie” w sieć mikro i małych źródeł rozproszonych.

Postulujemy aby inwestycje w OZE, niezależnie od źródła energii odnawialnej, miały charakter rozproszony¹⁰ lub zakres lokalny. Promowane powinny być ponadto projekty łączące inwestycje w OZE z tworzeniem struktur współpracy lokalnej – lokalnych sieci użytkowników, spółdzielni, klastrów oraz projekty opierające się na lokalnej/regionalnej produkcji i/lub serwisie urządzeń. Konieczne jest uwzględnienie możliwości realizacji zintegrowanych projektów rozwoju regionalnego/lokalnego, zawierających element inwestycji w OZE.

Wsparcie działań na rzecz zwiększania efektywności energetycznej i rozwoju przyjaznego środowiska OZE musi być dostępne dla jak najszerszego zbioru beneficjentów, w tym dla organizacji pozarządowych i podmiotów ekonomii społecznej.

Niezależnie od uwarunkowań programowania krajowego i regionalnego, uważamy że przejście na gospodarkę niskoemisyjną nie może abstrahować od planów dotyczących rozwoju regionalnego systemu transportowego i ograniczać się jedynie do rozwiązań w zakresie transportu miejskiego. Zrównoważenie transportu w całym regionie jest kluczowym zagadnieniem w ograniczaniu emisji CO₂.

2) Ochrona różnorodności biologicznej

Regionalny Program Operacyjny Województwa Świętokrzyskiego na lata 2007-2013 postrzega jako barierę dla rozwoju gospodarczego regionu niedostateczne „wyposażenie w infrastrukturę turystyczną, co uniemożliwia efektywne wykorzystanie bogatych zasobów środowiska naturalnego (...) istniejących w regionie” nie pochyłając się ani na chwilę nad koniecznością ochrony tych zasobów, przeciwdziałaniu utracie różnorodności biologicznej, ograniczaniu presji na środowisko poprzez stosowne ukierunkowanie rozwoju poszczególnych sektorów gospodarki itp. Środki EFRR wspierające ochronę przyrody w perspektywie finansowej 2007-2013, ok. 0,8 mln euro, należy uznać za wysoce nieadekwatne do potrzeb i wyzwań w zakresie ochrony różnorodności biologicznej, zwłaszcza że przeznaczone zostały głównie na dofinansowanie inwestycji infrastrukturalnych, związanych przede wszystkim z edukacją ekologiczną (ścieżki ekologiczne, ośrodki edukacji, izby przyrodniczo-leśne).

RPO WŚ musi wychodzić naprzeciw, zdecydowanie bardziej niż w aktualnej perspektywie finansowej, problemowi utraty różnorodności biologicznej – ochronie cennych przyrodniczo gatunków i siedlisk, ochronie i przywracaniu ciągłości korytarzy ekologicznych, minimalizacji i kompensacji skutków rozwoju infrastrukturalnego i presji na środowisko wywołanych rozwojem gospodarczym¹¹.

Choć w wersji RPO WŚ z października 2013 roku w osi priorytetowej 4: Dziedzictwo naturalne i kulturowe planuje się realizację m.in. priorytetów inwestycyjnych 6.3 Ochrona, promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego i naturalnego oraz 6.4 Ochrona i przywrócenie bioróżnorodności, ochrona i rekultywacja gleby oraz promowanie systemów ochrony ekosystemów, w tym programu Natura 2000 oraz zielonej infrastruktury¹² to działania z zakresu rzeczywistej ochrony różnorodności biologicznej regionu ograniczono w zasadzie do opracowywania programów ochrony przyrody, rozwoju i modernizacji bliżej nieokreślonej „infrastruktury związanej z ochroną, przywróceniem właściwego stanu siedlisk przyrodniczych i gatunków” oraz promocji dziedzictwa naturalnego regionu. Projekt Programu nie wspomina o planowanym wsparciu dla ochrony czynnej zasobów przyrodniczych województwa. Jednocześnie jednak, kontynuując podejście z perspektywy finansowej 2007-2013, w ramach tej osi priorytetowej i tych priorytetów inwestycyjnych, planuje się wsparcie dla „wykorzystania [dziedzictwa naturalnego] do celów turystycznych”, „projektów dotyczących prowadzenia działalności gospodarczej w oparciu o zasoby przyrodnicze regionu”, „tworzenia warunków dla prowadzenia działalności gospodarczej w oparciu o zasoby przyrodnicze regionu, poprzez ich promocję i zagospodarowanie do celów zrównoważonego i przyjaznego rozwoju turystyki”. W kontekście architektury RPO WŚ podziału na priorytety inwestycyjne, choć cieszy dostrzeżenie przez województwo zasobów przyrodniczych jako potencjału, umieszczenie wsparcia dla rozwoju turystyki, nawet zrównoważonej, w tym miejscu jest nieporozumieniem i zagrożeniem dla realizacji działań z zakresu różnorodności biologicznej poprzez konkurowanie o środki w ramach tej samej alokacji. Co więcej, należy zwrócić uwagę, iż intensywny rozwój turystyki w obliczu nielicznych działań na rzecz ochrony terenów przyrodniczo cennych, w tym kanalizowania ruchu turystycznego, może przyczynić się do degradacji zasobu, w oparciu o który planowano tę turystykę rozwijać.

Organizacje pozarządowe apelują, by w latach 2014-2020 zabezpieczyć wdrażanie RPO WŚ w obszarze ochrony przyrody, starannie projektując warunki tego wdrażania¹³ w oparciu o rozpoznanie potrzeb i uwarunkowań organizacyjnych potencjalnych beneficjentów.

¹⁰ rozproszenie to powinno być „kontrolowane” konkretnymi kryteriami wdrażania i wskaźnikami ewaluacyjnymi jak np. udział sumy mocy z takich źródeł w ogólnej sumie mocy ze wszystkich źródeł istniejących

¹¹ np. fragmentacja siedlisk, zmniejszanie powierzchni siedlisk, efekt bariery wywołany inwestycjami liniowymi, penetracja ludzka terenów wcześniej na nią nienarażonych

¹² powinno być: Ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej, ochrona i rekultywacja gleby oraz promowanie usług ekosystemowych, w tym Programu Natura 2000 oraz zielonej infrastruktury

¹³ kryteria wyboru projektów, zasady kwalifikowalności wydatków, sposób finansowania (np. zaliczkowanie), szeroki katalog potencjalnych beneficjentów

Należy zaprojektować odpowiednie wskaźniki efektu – odnoszące się do ilości stworzonych planów ochrony, ilości obszarów chronionych, na których wsparto działania z zakresu ochrony czynnej, długości zielonej infrastruktury, ilości przejść dla zwierząt czy przepławek dla ryb, itp.

3) Gospodarka wodno-ściekowa

Organizacje pozarządowe zwracają uwagę na konieczność powiązania w Regionalnych Programach Operacyjnych projektów budowy, rozbudowy i modernizacji sieci wodociągowych z budową i rozbudową sieci kanalizacyjnych i oczyszczalni ścieków. Dopuszczanie do realizacji projektów ograniczających się do budowy czy modernizacji sieci wodociągowych wraz z urządzeniami uzdatniania wody będzie kontrproduktywne w stosunku do wyzwań środowiskowych w zakresie gospodarki ściekowej. W tym kontekście z nadzieją przyjmujemy przewidziane w RPO WŚ wsparcie dla działań dotyczących „budowy i modernizacji sieci kanalizacyjnej”, inwestycji mających „na celu wzrost liczby ludności korzystającej z systemu oczyszczania ścieków poprzez zwiększenie parametrów istniejącej infrastruktury” oraz budowy nowych oczyszczalni ścieków. Uzupełnieniem tych działań ma być „budowa sieci wodociągowej, systemu zaopatrzenia w wodę, ujęcia i stacje uzdatniania wody oraz wsparcie ukierunkowane na monitorowanie stanu i jakości wód”.

Licząc na stworzenie skutecznych ram wdrażania w uszczegółowieniach RPO WŚ (w tym także stosowne rozszerzenie wskaźników monitorowania), oceniamy pozytywnie zaplanowanie wsparcia dla przydomowych oczyszczalni ścieków na obszarach, na których zakładanie sieci kanalizacyjnych nie ma ekonomicznego lub/i technicznego uzasadnienia. Apelujemy o rozszerzenie wsparcia w tym zakresie dla oczyszczalni ekologicznych.

Wnioskujemy o rozszerzenie działań związanych z kanalizacją i oczyszczaniem ścieków o działania wychodzące naprzeciw problemowi zagospodarowania wód opadowych na terenach zurbanizowanych, gęsto zaludnionych lub/i ze znaczną ilością powierzchni nieprzepuszczalnych. Dostrzegamy, jak i RPO WŚ, potrzebę „budowy sieci kanalizacji deszczowej oraz oczyszczalni ścieków deszczowych, zwłaszcza na obszarach miejskich. Postulujemy umożliwienie wsparcia w ramach RPO WŚ także dla rozbudowy i modernizacji kanalizacji deszczowej (adekwatnie do sytuacji związanej z częstością deszczów nawalnych, aktualnych trendów w charakterystykach opadów), rozbudowy i modernizacji oczyszczalni ścieków mających przejąć wody opadowe, budowy zbiorników otwartych i zamkniętych magazynujących wody opadowe (możliwe do wykorzystania w pewnym zakresie w okresie suszy), działania na rzecz zmniejszania powierzchni nieprzepuszczalnych. Działania te, możliwe do zrealizowania dzięki funduszom UE dostępnym w RPO WŚ, będą nie tylko ważnym elementem gospodarki ściekowej, ale i adaptacji do zmian klimatu.

4) Gospodarka odpadami

Organizacje pozarządowe pozytywnie oceniają kontynuację, w perspektywie finansowej 2014-2020, wsparcia środkami UE działań w sektorze gospodarki odpadami, w tym wsparcia ukierunkowanego na usprawnianie systemu gospodarki odpadami komunalnymi „w zakresie zmniejszenia ilości odpadów, ponownego wykorzystania oraz zwiększenia poziomu odzysku i unieszkodliwiania odpadów”. Wnosimy, by w typach przedsięwzięć zostały docelowo uwzględnione również: wdrażanie nowych technologii w zakresie odzysku, recyklingu i zmniejszania ilości odpadów (włączając odzysk energii), zamykanie i rekultywacja składowisk nie spełniających wymagań ochrony środowiska, zagospodarowania osadów ściekowych oraz budowy, rozbudowy i modernizacji regionalnych zakładów gospodarki odpadami.

Zwracamy również uwagę, że sposób oceny i wyboru projektów w tym obszarze będzie miał podstawowe znaczenie dla zagwarantowania gospodarki zgodnej z hierarchią postępowania z odpadami. Efekt ekologiczny w skali województwa, tak jak i w pozostałych omawianych w stanowisku obszarach, zależeć będzie z całą pewnością również od wysokości zaplanowanych alokacji.

5) Zrównoważony transport (miejski, kolejowy, rowerowy)

RPO WŚ słusznie zauważa, że dostępność transportowa jest czynnikiem „wpływającym na wielopłaszczyznowy rozwój (...) regionu” oraz „im większa dostępność transportowa, tym lepsze potencjalne warunki rozwoju demograficznego i gospodarczego”. Niestety, opis osi priorytetowej 5 - *nowoczesna komunikacja* oraz wzmianki dotyczące transportu w osiach priorytetowych 3 - *efektywna i zielona energia* oraz 6 - *rozwój miast* świadczą o tym, że dostępność transportowa nie jest rozumiana w Programie w kontekście zapewnienia mieszkańcom regionu dostępu, w rozsądnym czasie, do ośrodków wzrostu, rynków pracy, edukacji i usług. Tym samym zaplanowane wsparcie w zakresie rozwoju transportu nie będzie, pomimo deklaracji zawartej w RPO WŚ, krokiem „do usuwania barier przestrzennych, z jakimi nieustannie borykają się mieszkańcy regionu”.

Wsparcie sektora transportowego województwa skupia się przede wszystkim na transporcie kołowym – „budowie, rozbudowie, przebudowie najistotniejszych elementów infrastruktury drogowej regionu, poprawiających dostępność do dróg znajdujących się w sieci TEN-T”. Inwestycje w zakresie transportu publicznego (ograniczone do centrów przesiadkowych), planowane do wsparcia, mające wpłynąć „na poprawę systemu komunikacyjnego w szczególności miast”, są niewystarczające dla wzrostu dostępności województwa dla jego mieszkańców, bo są ograniczone co do zasięgu (miasta i strefy podmiejskie) lub potencjalnych

użytkowników (nie eliminują konieczności dostępu do indywidualnych środków transportu). Choć zaplanowanie wsparcia dla rozwoju transportu kolejowego należy ocenić pozytywnie, to należy podkreślić, że mobilności mieszkańców regionu w znaczącym zakresie nie zmieni realizacja jednego projektu kluczowego w tym zakresie („co najmniej jednego projektu, dotyczącego budowy i przebudowy infrastruktury kolejowej”). Organizacje pozarządowe apelują o modyfikację RPO WŚ w obszarze wspierającym transport i nadanie należytej wagi projektom w zakresie transportu publicznego – dostępnego zarówno dla mieszkańców miast i wsi województwa (poprzez inwestycje w ciągi pieszo-rowerowe, tabor transportu publicznego).

Wsparcie dla proekologicznego transportu miejskiego powinno objąć: rozwijanie transportu multimodalnego poprzez centra przesiadkowe, parkingi „Parkuj&Jedź” i parkingi rowerowe, inwestycje w infrastrukturę i tabor „czyste” komunikacji publicznej w miastach, niezbędną infrastrukturę dla pojazdów ekologicznych, wprowadzanie niskoemisyjnych paliw i technologii w transporcie publicznym i służbach miejskich, budowę ścieżek rowerowych, ograniczanie i uspokajanie ruchu samochodowego w centrach miast, inteligentne systemy transportu na terenie miast. Postulujemy, by działania wspierające rozwój transportu rowerowego w miastach rozszerzyć o modernizację ciągów komunikacyjnych, w tym pieszych, na rzecz wydzielenia ciągów rowerowych, co zdecydowanie usprawni ruch w tym zakresie i dodatkowo zwiększy jego bezpieczeństwo. Niezależnie od powyższego, stoimy na stanowisku, że rozwój komunikacji publicznej i rowerowej nie może być wyłącznie domeną ośrodków miejskich. Poza tymi ośrodkami, dla zapewnienia spójności społeczno-gospodarczej regionu, w tym zwiększania jakości życia jego mieszkańców (powszechnego dostępu do edukacji, pracy i usług) oraz rozwoju turystyki, musi rozwijać się transport publiczny, w tym kolejowy, a liniowej infrastrukturze komunikacyjnej – drogowej czy szynowej – musi towarzyszyć infrastruktura rowerowa (ciągi rowerowe i pieszo-rowerowe, parkingi rowerowe). Ograniczać to będzie zjawisko ubóstwa transportowego i powiązane z nim negatywne skutki społeczne (bezrobocie, wykluczenie edukacyjne).

Regionalny system transportowy musi zostać zrównoważony inwestycjami w kolej, głównie w modernizację szlaków kolejowych. Funkcjonowanie dobrych połączeń w regionie sprzyjać będzie przechodzeniu na niskoemisyjną gospodarkę, zwiększaniu mobilności i dostępu do edukacji czy rynku pracy (niezależnie od zamożności). Uważamy, że wydatki na kolej muszą być nie mniejsze niż na drogi. RPO WŚ powinno skupiać się na zapewnieniu finansowania projektów kolejowych o mniejszym znaczeniu, które nie mają szans (ze względu na linię demarkacyjną) na dofinansowanie środkami UE z poziomu krajowego.

Dodatkowo, wnioskujemy by w RPO WŚ jednoznacznie stwierdzano, iż elementem każdej inwestycji drogowej (budowa, modernizacja, przebudowa) musi być wydzielenie/budowa bezpiecznych ciągów pieszo-rowerowych.

6) Edukacja ekologiczna

Organizacje pozarządowe z nadzieją przyjęły informację o tym, iż w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych wdrażane będą nie tylko środki EFRR, ale i EFS. Dzięki tym ostatnim wsparciem objęte mogą zostać działania „miękkie”, pozainfrastrukturalne. Postulujemy, by znaczącą część wsparcia przeznaczyć na edukację ekologiczną, rozumianą nie tylko jako promowanie treści, nauczanie, ale także jako zdobywanie kompetencji, w tym zawodowych, mogących wspierać rozwój rynku pracy, w tym w zakresie zielonych miejsc pracy.

Działania zwiększające świadomość ekologiczną społeczeństwa oraz jego kompetencje jako użytkownika prośrodowiskowych rozwiązań, powinny dotyczyć zarówno środowiskowych wyzwań globalnych (zmiany klimatu, utrata różnorodności biologicznej), jak i regionalnych – związanych z ochroną przyrody, efektywnością energetyczną, odnawialnymi źródłami energii (wraz z rolą prosumentów), gospodarką ściekową i odpadową, efektywnym wykorzystaniem zasobów, adaptacją do zmian klimatu, zrównoważonym transportem. Pomoże to zwiększyć efekty ekologiczne przedsięwzięć prowadzonych w tych obszarach.

Jednocześnie oczekujemy, że kształcenie w tym zakresie, na bardziej jednak specjalistycznym poziomie, ukierunkowane na zdobywanie kompetencji, szkolenie kadr i/lub wspieranie zielonych miejsc pracy, znajdzie odzwierciedlenie we wszystkich osiach priorytetowych RPO WŚ. Realizacja zasady zrównoważonego rozwoju na wszystkich poziomach wdrażania Programu nie będzie możliwa bez działań edukacyjnych i rozwijających kompetencje w aspekcie środowiskowym.

7) Adaptacja do zmian klimatu a horyzontalne wdrażanie zasady zrównoważonego rozwoju

Jednym z celów szczegółowych osi priorytetowej 4: Dziedzictwo naturalne i kulturowe¹⁴ jest tworzenie systemów przeciwdziałania skutkom klęsk żywiołowych oraz usuwania następstw katastrof. Należy stwierdzić, że cel ten nie odpowiada w pełni wyzwaniu (i jednemu z celów tematycznych funduszy UE), jakim jest adaptacja do zmian klimatu. Próżno też poszukiwać innych osi priorytetowych, czy celów strategicznych, poprzez które RPO WŚ realizowałby kompleksową adaptację do zmian klimatu. Program, w aktualnej swej wersji, ogranicza się jedynie do wskazania działań dotyczących „infrastruktury form małej retencji oraz wsparcia systemu ratowniczego w sytuacjach nagłego wystąpienia zjawisk katastrofalnych”, przy czym „interwencja (...) ukierunkowana będzie na budowę lub modernizację małej retencji”, a wsparcie dla służb ratowniczych będzie „uzupełnieniem

tego priorytetu [inwestycyjnego]”. W najważniejszych typach przedsięwzięć wymieniono budowę i modernizację wielofunkcyjnych zbiorników małej retencji, co sugeruje, że wsparcie ograniczy się do tego rodzaju inwestycji, co w żaden sposób nie przyczyni się do ograniczania ryzyka wystąpienia powodzi i nie jest działaniem adaptacyjnym do zmian klimatu. Tego typu inwestycje ze względu na nieistotną pojemność powodziową wynikającą z całkowitej objętości (mała retencja) i wielofunkcyjność nie mają charakteru takich działań. Dodatkowo, ich realizacja oddziałuje negatywnie na ekosystemy wodne i od wód zależne.

Postulujemy, aby w ramach przedsięwzięć z zakresu ochrony przeciwpowodziowej, dostosowania do zmian klimatu i łagodzenia ich skutków ograniczyć się, w oparciu o mierzalne i weryfikowalne kryteria, do faktycznego zarządzania ryzykiem powodziowym i ograniczania go, kładąc nacisk na kompleksowe rozwiązania w skali zlewni, a także działania adaptacyjne w oparciu o funkcje ekosystemów¹⁵ na obszarach zagrożonych, z uwzględnieniem przydatności stosowanych rozwiązań w okresie suszy.

Należy przewidzieć wsparcie dla renaturyzacji cieków wodnych, renaturyzacji i ochrony terenów zalewowych i obszarów podmokłych, zwiększania rozstawy wałów, budowy polderów na zawalach czy zbiorników suchych. Zarządzanie ryzykiem powodziowym (i ograniczanie skutków suszy) musi uwzględniać również zagospodarowanie wód opadowych na terenach zamieszkałych. Należy dopuścić wsparcie dla modernizacji funkcjonujących systemów melioracji, tak by mogły pełnić funkcje nawadniające – wykorzystywać w okresie suszy zmagazynowaną wodę. W ramach przeciwdziałania suszy należy rozważyć budowę podziemnych zbiorników retencyjnych, niepodatnych na parowanie.

Organizacje pozarządowe apelują również, by wszystkie inwestycje infrastrukturalne RPO WŚ, w tym transportowe, były odporne na zmiany klimatu, zwłaszcza w kontekście wezbrań i zjawisk związanych z deszczami nawalnymi (poprzez odpowiednią lokalizację i zastosowanie rozwiązań technicznych i technologicznych) i nie generowały ryzyka wystąpienia podtopień i wezbrań (ograniczanie powierzchni nieprzepuszczalnych, wyposażenie w obiekty magazynujące wodę).

Organizacje pozarządowe i społeczeństwo obywatelskie jako beneficjenci Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014-2020

W celu zwiększenia udziału organizacji pozarządowych (i innych podmiotów ekonomii społecznej) we wdrażaniu Regionalnego Programu Operacyjnego, poza rozszerzeniem katalogu możliwych beneficjentów poszczególnych działań, należy dostosować zasady finansowania projektów, w tym np. dotyczących ochrony różnorodności biologicznej, do możliwości podmiotów pozarządowych, m.in. poprzez stworzenie systemowych mechanizmów uzupełnienia wkładu własnego ze środków regionalnych (np. WFOŚiGW), ograniczenie potrzeby przygotowania kosztownych studiów wykonalności, zapewnienie adekwatnych kosztów koordynacji oraz realnych możliwości finansowania zaliczkowego.

Ponadto postulujemy by Zarząd Województwa uwzględnił w projekcie RPO WŚ stworzenie szansy skorzystania z pożytków płynących z oddolnego, partnerskiego podejścia jakim jest podejście RLKS, rekomendowanego przez UE w odniesieniu do nowej perspektywy finansowej (2014-2020), podejścia wykorzystującego doświadczenia kilku edycji programu Leader. Umożliwi to tworzenie lokalnych partnerstw trójsektorowych na terenie województwa (w miastach, na obszarach pogranicza wsi i miast oraz na terenach wiejskich), a środki mogą być wykorzystywane przez społeczności lokalne także na rzecz osiągania celów środowiskowych, w tym na tworzenie zielonych miejsc pracy, a także na rzecz podnoszenia świadomości ekologicznej mieszkańców. Konieczne jest jednak w tym celu opracowanie zasad i procedur wdrażania tego podejścia z udziałem podmiotów zaangażowanych w jego wdrażanie (lokalnych partnerstw) i innych partnerów w taki sposób, aby uniknąć przynajmniej części problemów związanych z wdrażaniem podejścia Leader, które wystąpiły w obecnym okresie i by jego wykorzystanie nie odbywało się ze szkodą dla środowiska lokalnego.

Podsumowując, dalsze prace nad kształtem RPO WŚ powinny prowadzić do tego, by na wszystkich poziomach wdrażania Programu traktować horyzontalnie, w dostrzegalnym wymiarze, zasadę zrównoważonego rozwoju. Muszą adekwatnie adresować efektywne korzystanie z zasobów naturalnych, dążenie do stworzenia gospodarki niskoemisyjnej (przeciwdziałanie zmianom klimatu), adaptację do zmian klimatu i ochronę różnorodności biologicznej. Organizacje pozarządowe apelują również, by tworzeniu i realizacji RPO WŚ towarzyszyło wdrażanie zasady partnerstwa.

¹⁵ ecosystem based climate adaptation

Lista organizacji sygnatariuszy stanowiska:

1. Jacek Tabor, Prezes, Mazowiecko-Świętokrzyskie Towarzystwo Ornitologiczne, ul. Radomska 7, 26-670 Pionki
2. Dariusz Bukaciński, Prezes Zarządu, Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków, ul. Odrowąża 24, 05-270 Marki
3. Ewa Sufin-Jacquemart, Prezeska Zarządu, Fundacja Strefa Zieleni, ul. Dragonów 2/160, 00-467 Warszawa
4. Ewa Romanow-Pękal, Prezes Zarządu, Stowarzyszenie Eko-Inicjatywa, ul. Miłosna 1, 82-500 Kwidzyn
5. Dominik Krupiński, Prezes, Towarzystwo Przyrodnicze „Bocian”, ul. Radomska 22/32, 02-323 Warszawa
6. Joanna Mieszkowicz, Prezes, Fundacja Aeris Futuro, ul. Krowoderska 11/8, 31-141 Kraków
7. Magdalena Dul-Komosińska, Dyrektor Naczelny Zarządu, Fundacja WWF Polska, ul. Wiśniowa 38, 02-520 Warszawa
8. Robert Cyglicki, Dyrektor ds. Kampanii, Fundacja Greenpeace Polska, ul. Lirowa 13, 02-387 Warszawa
9. Marcin Stoczkiewicz, Członek Zarządu, Fundacja ClientEarth Poland, Al. Ujazdowskie 39/4, 00-540 Warszawa
10. Katarzyna Ruszała, Prezeska Zarządu, Stowarzyszenie EKOSKOP, ul. Strzelnicza 15/9, 35-103 Rzeszów
11. Radosław Gawlik, Białokórnica 26, Prezes, Stowarzyszenie EKO-UNIA, 50-134 Wrocław
12. Jacek Engel, Prezes Zarządu, Fundacja Greenmind, ul. Kaleńska 7/33, 04-367 Warszawa
13. Tomasz Włoszczowski, Prezes Zarządu, Społeczny Instytut Ekologiczny, ul. Raszyńska 32/44, 02-026 Warszawa
14. Zbigniew Szcześniak, Prezes Zarządu, Stowarzyszenie Tilia, ul. Przysiecka 13, 87-100 Toruń
15. Piotr Znaniński, Prezes Zarządu, Stowarzyszenie na rzecz Ekorozwoju „Agro-group”, ul. Ciepła 19a, 15-472 Białystok
16. Krzysztof Smolnicki, Prezes Zarządu, Fundacja Ekorozwoju FER, ul. Białokórnica 26, 50-132 Wrocław
17. Krzysztof Gorczyca, Prezes Zarządu, Towarzystwo dla Natury i Człowieka, ul. Głęboka 8a, 20-612 Lublin
18. Jakub Szumin, Prezes Zarządu, Federacja Zielonych Gaja, ul. 5 Lipca 45, 70-374 Szczecin
19. Karolina Baranowska, Wiceprezeska Zarządu, Stowarzyszenie Ośrodek Działań Ekologicznych „Źródła”, ul. Zielona 27, 90-602 Łódź
20. Joanna Furmaga, Prezeska Zarządu, Związek Stowarzyszeń ‘Polska Zielona Sieć’, ul. Sławkowska 12, 31-014 Kraków

Kielce-Kraków, grudzień 2013

Opracowanie: Marta Wiśniewska

Korekta i redakcja: Anna Krawczyk

Copyright © Polska Zielona Sieć 2013

Cytowanie oraz wykorzystanie danych empirycznych jest dozwolone za podaniem źródła.

Niniejsza publikacja została wydana na papierze ekologicznym Cyclus Print, wyprodukowanym w 100% z makulatury, bez użycia chloru ani innych szkodliwych chemikaliów wybielających, z dbałością o niskie zużycie wody.

skład i druk: Wydawnictwo MIP Proxima Corp, Kraków, marzec 2014

Nakład: 50 egz.

Związek Stowarzyszeń **Polska Zielona Sieć**

jest ogólnopolską organizacją pożytku publicznego
zrzeszającą organizacje ekologiczne działające w największych miastach Polski.

Naszym celem jest rozwój w zgodzie z naturą.
Budujemy obywatelskie poparcie dla zrównoważonego rozwoju.

Tworzymy mechanizmy społecznej kontroli wydatkowania publicznych funduszy.
Monitorujemy wydatkowanie funduszy europejskich pod kątem oddziaływania na środowisko i rozwój poszczególnych sektorów gospodarki - transportu, energetyki, gospodarki odpadami, gospodarki wodnej.

Promujemy odpowiedzialne zachowania konsumenckie poprzez zwiększenie wpływu konsumentów na jakość produktów oraz politykę globalnych korporacji.

Wspieramy zrównoważony rozwój krajów Globalnego Południa oraz społeczeństwo obywatelskie w Europie Wschodniej.

Aktywnie działamy dla Natury, Człowieka i Rozwoju.

Główne programy Polskiej Zielonej Sieci to:

Kampania Kupuj odpowiedzialnie! www.ekonsument.pl

Akcja dla Globalnego Południa www.globalnepoludnie.pl

Program Dla klimatu www.dlaklimatu.pl

Fundusze dla zrównoważonego rozwoju www.ekoprojekty.pl

Zielone partnerstwo w Europie Wschodniej www.zielonasiec.pl

Wiele z naszych działań opiera się na aktywności organizacji regionalnych, które wspierają inicjatywy obywatelskie na rzecz ochrony środowiska. Współpracujemy również z organizacjami krajowymi i międzynarodowymi.

Organizacje członkowskie PZS:

- Federacja Zielonych „Gaja” / Szczecin
- Fundacja Biblioteka Ekologiczna / Poznań
- Fundacja Ekorozwoju / Wrocław
- Ośrodek Działań Ekologicznych „Źródła” / Łódź
- Społeczny Instytut Ekologiczny / Warszawa
- Stowarzyszenie „Ekoskop” / Rzeszów
- Stowarzyszenie Ekologiczno-Kulturalne Klub Gaja / Bielsko-Biała/Wilkowice
- Stowarzyszenie na rzecz Ekorozwoju „Agro-Group” / Białystok
- Stowarzyszenie Eko-Inicjatywa/ Kwidzyn
- Stowarzyszenie „Tilia”/ Toruń
- Towarzystwo dla Natury i Człowieka / Lublin

Polska Zielona Sieć jest członkiem międzynarodowych sieci NGOs:

CEE Bankwatch Network, SFTEAM, Clean Clothes Campaign.

jak również krajowych sieci organizacji pozarządowych:

OFOP, Grupy Zagranica, Koalicji Sprawiedliwego Handlu, Koalicji Klimatycznej, Koalicji Polskich POE na rzecz Funduszy UE oraz Koalicji Clean Clothes Polska.

Więcej informacji na: www.zielonasiec.pl

ul. Sławkowska 12, 31-014 Kraków
tel./fax: +48 12 431 28 08
e-mail: info@zielonasiec.pl